

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 4 Sayı: 17 Volume: 4 Issue: 17
Bahar 2011 Spring 2011

NÂBÎ VE SÂBÎT DİVANI'NDA KALEM
THE PENCIL IN THE DIVANS (COLLECTED POEMS) OF NÂBÎ AND SÂBÎT

Aysun SUNGURHAN*

Özet

XVII. yüzyıl şairlerinden Nâbî ve Sâbit, insanlara doğru yolu göstermeyi, öğüt vermeyi amaç edinmiş; insan, hayat ve toplumla ilgili konulara ağırlık vermiş oldukları için hiciv, hezl ve hikemî tarza yönelmiş; şiirlerinde ilim ve bilgiyi temsil eden kalem üzerinde özellikle durmuş; edebî bir üslûpla kalemin önemi, fonksiyonu, yapılış ve çeşitleri, nasıl korunması gerektiği hakkında bilgiler vermişlerdir. Nâbî ve Sâbit, kalem etrafında oluşturdukları hayallerle birlikte iyi bir şair ve şiirin niteliklerini, dönemin ve kendilerinin sanat anlayışlarını, etkilendikleri ve etkiledikleri şairleri şiirlerinde ifade etmişlerdir. Klâsik Türk şiirinde kalem, Nâbî ve Sâbit'in dışında başka şairler tarafından da bazen asıl konu, bazen de anlatılmak istenene vasıta olacak şekilde çeşitli benzetme ve mecazlarla birlikte kullanılmıştır. Makaleye hikemî ve hiciv tarzının önemli temsilcileri Nâbî ve Sâbit'in kaleme bakışını yansıtabilmek için Nâbî ve Sâbit Divanı esas alınmış; kaleme ilgili yapılan benzetme ve mecazlarla birlikte kalemin önemi, fonksiyonu, biçimi, çeşitleri, dönemin ve şairlerin edebî anlayışı vs. hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: XVII. Yüzyıl Klâsik Türk Edebiyatı, Klâsik Türk Şiiri, Nâbî, Sâbit, Kalem, Hâme, Hikemî Tarz, Hiciv

Abstract

Nâbî and Sâbit, among the poets of the 17th Century, aimed at showing the right path and advising; headed for satiric, humorous and philosophical styles as they gave importance to the issues related to life and society; especially emphasized in their poems on the pencil which represented enlightenment and knowledge; gave information on the importance, functions, structure and types of the pencil and on how it should be protected. Nâbî and Sâbit expressed the qualities of a good poem and a good poet, the sense of art in the period and of themselves, the poets they had been influenced and they had influenced in their poems with the images they created around the pencil. The pencil in Classical Turkish poetry was also used sometimes as the main topic and sometimes as a tool to reach what was expected with various metaphors and figurative expressions by the other poets besides Nâbî and Sâbit. In the article, the Divans of Nâbî and Sâbit were taken as the basis in order to reflect the perspectives of

* Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / KIRIKKALE.

Nâbî and Sâbit who are the important figures of philosophical and satiric style on the pencil and it was attempted to give information on the importance, functions, shape, types of the pencil, literary understandings of the period and the poets, etc. with the metaphors and figurative expressions.

Key Words: The 17th Century Classical Turkish Literature, Classical Turkish Poetry, Nâbî, Sâbit, Pencil, Whittled Pencil, Philosophical Style, Satire.

Giriş

XVII. yüzyıl Osmanlı devletinin siyasî ve sosyal alanda olumsuzluklar yaşadığı, edebî alanda ise yükseliş ve gelişimini sürdürdüğü bir dönemdir. Ancak siyasî ve sosyal alanda yaşanan olumsuzluklar, bir süre sonra edebiyata yansımış; içinde yaşadıkları ortamın ve mizaçlarının etkisiyle bazı şairler hiciv, hezl ve hikemî tarza, bazı şairler de tasavvuf ve Sebk-i Hindî'ye yönelmiştir. XVII. yüzyılın önemli şairlerinden Nâbî ve Sâbit, hiciv, hezl ve hikemî tarza yönelen, Sebk-i Hindî'nin de bazı özelliklerini benimseyen şairlerdendir.

Nâbî (d.1642-ö.1712), insanlara doğru yolu göstermeyi, öğüt vermeyi amaç edinmiş; insan, hayat ve toplumla ilgili konulara ağırlık vermiş; dünyaya ibret gözüyle bakarak varlıkların oluşumundaki sır ve hikmeti anlamaya çalışmıştır (Mengi, 1987: 131). Sâbit (d.?- ö.1712) de dikkatini Nâbî gibi hayata yönlendirmiş; şiirlerinin çoğunu hikemî tarzda yazmış; aşk ve şarap konusuna daha az değinmiştir (Karacan, 1991: 10). Bu hayat felsefesiyle her iki şair de dönem sorunlarını, hiciv ve hezl tarzında yazdıkları şiirlerde eleştirmekten kaçınmamış; ilim ve bilgiye önem vermişlerdir. İlim, bilgi ve sanatı sembolize eden unsurlardan biri "kalem"dir. Nâbî ve Sâbit Divan'ında "kalem" in çeşitli benzetme ve mecazlarla birlikte kullanıldığı dikkat çekmektedir. Makalede Nâbî ve Sâbit Divan'ındaki kalemle ilgili benzetme ve mecaz unsurlarıyla birlikte kalemin önemi, fonksiyonu, biçimi, çeşitleri, dönemin ve şairlerin edebî anlayışı hakkında bilgi vermek amaçlanmaktadır. Çalışmada beyit: B, gazel: G, kaside: K, kıta: K, mesnevi: Ms, rubai: R, tahmis: Th ve tarih: Tr olarak gösterilmektedir.

Arapça bir kelime olan "kalem" in Farsça karşılığı "hâme, kill" tir. Sözlük anlamı "yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç; resmî kuruluşlarda yazı işlerinin görüldüğü yer; yontma işlerinde kullanılan ucu sivri veya keskin araç; çeşit, tür; mecazen bazı deyimlerde yazı, yazar" demektir (Türkçe Sözlük, 2005: 1043). Devellioğlu, kalemi "taş yontmaya yarayan demir âlet, keski, tülbent ve kumaşlara boya çekmek üzere kullanılan bir çeşit ince fırça; yazı çeşitlerinden her biri; bir ağacı aşılama üzere diğer ağaçtan kalem şeklinde kesilmiş olan aşı; yazı, yazma; dâire, dâirelerde yazı işlerinin görüldüğü yer, büro; bir listede yazılı nesnelere her biri" olarak tanımlar (2003: 484). Tasavvuf terimi olarak kalem, ayrıntılı ilim demektir (Uludağ, 1977: 298). Kalemle ilgili "kalemdân, kalemiyye, kalemkâr, kalemkârî, kalemkeş, kalemrev, kalem-şôr, kalem-tıraş, kalemzede, kalemzen..." gibi Arapça-Farsça birleşik isimler de vardır (Devellioğlu, 2003: 484).

Kalem, Kur'ân-ı Kerîm'de tekil ve çoğul şekliyle dört yerde geçmektedir. Kalemin tekil olarak geçtiği âyetlerde Allah'ın insana kalem kullanmasını öğrettiği (el-Alak 96/1-4); kaleme ve yazdıklarına yemin edilerek, Hz. Peygamber'in yüksek mânevî değerlere sahip bir insan olduğu belirtilir (el-Kalem 68/1-4). Kalemin çoğul olarak geçtiği âyetlerde yeryüzündeki ağaçların tamamı kalem, denizlerin de yedi

katından daha fazlası mürekkep olsa bile İlâhî kelâmın yazmakla tükenmeyeceği (Lokmân 31-27) ve kurada çekilen okların kastedildiği anlaşılmaktadır (Âl-i İmrân 3/44). Hadislerde de Allah'ın ilk kalemi yarattığı ve ona kıyamete kadar olacak her şeyi yazmasını emrettiği; onun da yazma işi bittikten sonra bir daha yazmamak üzere kuruduğu belirtilmektedir (Yavuz, 2001: 24/244).

Nâbî ve Sâbit Divanı'nda Kalem

Klâsik Türk edebiyatında kalem, Nâbî ve Sâbit'in dışında başka şairler tarafından bazen asıl anlatılmak istenenlere vasıta olacak şekilde, bazen de kaside nazım şekliyle yazılan şiirlerin nesib bölümünde asıl tema olarak çeşitli benzetme ve mecazlarla işlenmiştir. Fuzûlî'nin "Kaside-i Kalemîyye Der Medh-i Mustafa Çelebi" adlı kalemîyyesi bunlardan biridir. Fuzûlî, Kaside-i Kalemîyye'sinde baştan sona kadar kalemi ve kalem sembolü altında şairi, şiiri, sözü, anlamı, sanat ve estetiği tanımlamaktadır (Doğan, 2008: 119).

Nâbî de "Mâlîden-i Çeşm-i Siyeh-sirişk-i Kalem Be-âstâne-i Na't-ı Şerîf-i Seyyîd-i 'Âlem 4alla'llâhu 'Aleyhi ve Sellem" (Nâbî, 1997: 1-11/K2), "Feryâd-ı 'Andelîb-i Xâme-i Rengîn-nagam Der-gülşenistân-ı Senâ-yı xabîb-i Ekrem 4alla'llâhu 'Aleyhi ve Sellem" (Nâbî, 1997: 1-27/K3) ve "Nagme-trâzî-i Nây-ı Kalem-i Ruhânî-edâ Der-âstâne-i xazret-i Mevlânâ Kuddise Sırruhu'l-'azîz" (Nâbî, 1997: 1-36/6) adlı kasidelerinin nesib bölümünde kalemi asıl tema olarak işlemiştir. Bunların dışında Nâbî ve Sâbit, mesnevi, kıta, gazel, tahmis gibi başka nazım şekilleriyle yazdıkları şiirlerde kalemi edebî bir üslupla söz konusu etmiştir.

Nâbî ve Sâbit'e göre Allah'ın yaratma kalemi, nakış göstermek için dokuz felekten oluşan kâinatı cilalamış (Nâbî, 1997: 1-11/K2-1¹); Allah'ın hikmetlerini açıklayıp, ayıp müsveddesini temize çekmiş (Nâbî, 1997: 1-1/K1-4²); yaşanacakları levh-i mahfuza önceden yazmıştır (Sâbit, 1991: 312/Tr8-24³). Bu dünyada yaşanacaklar, kalemin ağzından çıkmadan önce melekler tarafından nur ile yazılmıştır (Nâbî, 1997: 1-198/Tr16-43⁴). Kıyamet günü geldiğinde fazilet kalemi, yaratılanların bütün sıkıntılarını çözecektir (Sâbit, 1991: 175/K4-47⁵).

Sözleri bir araya getirebilmek için önde giden (Nâbî, 1997: 2-731/G366-6⁶), ancak âlimlere ve biraz gönülden anlayanlara baş eğen kalem (Sâbit, 1991: 412/G123-57; Nâbî 1997: 2-1066/G809-7), hüner ülkesinin sultanı olan şairin, söz tercümanı (Sâbit, 1991: 246/K31-1⁸), suskun dudağın vekili (Nâbî, 1997: 2-854/G521-3⁹), irfan kumaşının ölçeği, mana karargâhının ipekli kumaş dokuyucusudur (Sâbit, 1991: 263/K35-34, 283/K40-45¹⁰). Çaresiz kalemin sinesindeki yara, gönül sahiplerine bağlılığındandır (Nâbî, 1997: 2-809/G461-4¹¹). Bir büyücü gibi şairleri tesiri altına alır, sanki onların yüzüne okuyup, üflemiş gibidir (Sâbit, 1991: 428/G155-5¹²). Taze kalemin damlası

¹ "Nakış göstermek için hâme-i şun'î üstâd/Oldı saykal-zede bu nüh varak-ı kevn ü fesâd"

² "İdüp vaz' kalem evrâk-ı hikmet-hâne-i şun'a/Çeküp müsvedde-i aybı beyâza eylemiş imlâ"

³ "Yazdı Şâbit levh-i mahfûza kalem târîhini/Bozdu Sultân Muştâfâ bu düşmenüñ îbâbını" (1108)

⁴ "Dehân-i hâmeden çıkmazdan evvel itdiler gördüm/Melekler bâm-ı 'arşa birbiriyle nûr ile imlâ"

⁵ "Hâme-i fazlî ola müşkil-güşâ-yı ins ü cin/Tâ ki nefî-i şûr hâl-i dehrî diger-gün bulur"

⁶ "Hâme hengâm-ı suhan olsa 'aceb mi ser-be-piş/Olduğın añlar mürâ'ât-ı edeb güftâre şart"

⁷ "Ancak devât-ı Şâbite bir ser-fürû ider/Gûyâ kalem tevâbî-i 'allâmeden geçer"

⁸ "Hüsrev-i mülk-i hüner tab'ı cihân-gîrimdür/Tercemân-ı suheni hâme-i tahîrîrîmdür"

⁹ "Âşârımı şahâyif-i âfâka neşr için/Hâmem vekîlidür leb-i hâmuşumuñ benüm"

¹⁰ "Elümde hâme bir endâzedür kâlâ-yı 'ırfâna/Hayâlüm kâr-gâh-ı mañide nessâc-ı dîbâdur"

¹¹ "Bî-çâre maқта'ı kalemüñ zahm-ı sînesi/Ehl-i dile şe'âmetidür intisâbınıñ"

¹² "Şu rukye-hân-ı kalem tab'a ne okur üfürür/Mü'essir olmada Şâbit füsün nefes-be-nefes"

gönül ehline ölümsüzlük suyu, kıskançlara da yılanın zehri olur (Sâbit, 1991: 218/K17-59¹³). Memduh kılıç süpürgesiyle ülkeyi temizlerken, şair kalem musluğuyla ülkeye su serper (Sâbit, 1991: 201/K11-75¹⁴). Fermanın okunacağı meydandaki halkı seyretmek için merdivenleri çıkan kalem (Nâbî, 1997: 1-144/K21-4¹⁵), cömertlik eli gibi cihana cevher saçar (Nâbî, 1997: 1-517/G78-5¹⁶). Müftü de bütün bildiklerini söz kalemiyle yazar (Sâbit, 1991: 412/G123-6¹⁷) ve kendisine başvuranlara ırmağa benzeyen fetva kalemiyle akar (Sâbit, 1991: 341/Tr33-5¹⁸). Kalem, Muhyiddin-i Arabî'nin Fütûhât'ı gibi sırların kapısını açan eserler de yazar (Nâbî, 1997: 1-330/K5-5¹⁹). Nice muhterem kişinin şanı ve şöhreti hüner gösteren kalem sayesinde yazılır (Sâbit, 1991: 229/K20-33²⁰). Ancak mucizevî söz söyleyen kalem, Hz. Muhammed'i, söz konusu memduhu överken yetersiz kalır (Sâbit, 1991: 154/K1-52²¹; Nâbî 1997: 1-101/K14-46, 1-112-K15-90, 1-178/Th5-V²²) ve kusurunu anlayıp, alnını yere koyar (Sâbit, 1991: 225/K19-40²³); haddi olamayacağı için ses bile çıkartamaz (Nâbî, 1997: 1-53/K8-41²⁴); söz meydanında yürüyemez, kalem atının bir ayağı aksar (Sâbit, 1991: 558/B49²⁵). Ancak nükteli söz söyleyen ata benzeyen irfan kaleminin Ka'be'ye ulaşması o kadar da zor değildir (Sâbit, 1991: 546-547/Kt32²⁶).

Dünya meclisinde sırrı saklamaya, kâğıt ile kalemden başka daha güvenilir, inanılır yoktur (Nâbî, 1997: 1-566/G141-6²⁷; 2-1055/G796-1). Şair, konuşarak halini anlatmaya cesareti yokken, o en müşkil durumları açıklayan kalemden yardım ister (Nâbî, 1997: 2-1093/G845-4²⁸). Doğruları söyleyen olmakla birlikte kalemin kalbinde kıvrımlar ve büklümler vardır (Nâbî, 1997: 1-594/G176-5²⁹, 2-837/G497-1); dimağı halelden kurtulmuş değildir (Nâbî, 1997: 2-887/G565-3³⁰) ve sinesindeki yarık nedeniyle gözyaşının sırlarına ortak olamaz (Nâbî, 1997: 2-922/G613-4³¹). Rakip gibi iki dilli, siyah yüzlü ve eğri gönüllüdür; bu haliyle parmakta nasıl yer almıştır, bir anlam verilemez (Nâbî, 1997: 2-1055/G795-5³²).

Edebî ifadelerden o dönemde kamış (Sâbit, 1991: 452/G203-4³³), tüy (Nâbî, 1997: 1-507/G66-4³⁴, 1-608/G198-3) ve madenî uçlu kalemlerin (Sâbit, 1991: 266/K35-76³⁵)

¹³ “Reşha-i kilik-i terüm ehl-i dile Âb-ı Hayât/Hâsîd-i bed-gühere kaşesi zehr-âbe-i sem”

¹⁴ “Birisi lûle-i hâmeyle şu sepüp mülke/Birisi itmede cârûb-ı tûğ ile tañhîr”

¹⁵ “Mülk-i ‘adlûñ seyr içündür vüs‘at-ı eşrafını/Hâme çıkmak nerdübâna pençe-i fermân ile”

¹⁶ “Cihôna eylemede Nâbiyâ nişâr-ı Güher/Dehân-ı hâme ile dest-i cûdumuz birdür”

¹⁷ “Müftî-i hâfîkayn ki fazlın beyân idüp/Söz heb hayâl-i miñbere vü hâmeden geçer”

¹⁸ “Yine şu ağıduğı semte akar dirlerse geçerkdür/Akıtduğı bağ-ı istiftâya cûy-ı kilik-i iftâyi”

¹⁹ “Ne Fütûhât ki fetî-i der-i esrâr itmiş/Hâme-i feyz-eşeri hâzret-i Muhyî‘d-dîn‘üñ”

²⁰ “Kilik-i medîha-senc-i hüner-perverânladur/Bunca vücûd-ı muhteremüñ şân ü şöhreti”

²¹ “Resûl-i Kibriyâ‘nuñ mu‘cizâtn ‘add ne mümkündür/Ne rütbe hâme-i mu‘ciz-beyânüm eylese ifrâ”

²² “Her kemâlî eylemiş Mevlâ o memdûha ‘ağâ/Vaşfını imlâya kâşir hâme-i mu‘ciz-edâ/Sa‘y ile olmaz bu ta‘yîn-i ezeldür Nâbiyâ/Hâzret-i Hak‘dan devâm-ı zâtını eyle du‘â/Ey Rahîmî saña bu sermâye-i devlet yiter”

²³ “Kuşürün fehm idüp kilik-i suhen vaşf-ı şerîfüñde/Cebînin ber-zemîn-i itizâr-ı iddî‘â kıldı”

²⁴ “Pâdişâhâ senüñ evşâf-ı hümâyûnuñda/Hâmenüñ haddi degüldür k‘ide ızhâr-ı şarîr”

²⁵ “Şahñ-ı güftârda refîtar idemez lâğardür/Edhem-i hâmemüzüñ bir ayağı ağıardur”

²⁶ “Tarîkin kesdürüp parmakla haccuñ kilik-i ‘îrfânı/Menâzil şerhi tañrîr itdi ber-vefki suhendânî

Bâid olmaz irişse Kâbe-i maşûda menzille/Bu vâdilerde esb-i nükte-dânî aldı meydânî”

²⁷ “Mağâl-i râzî ketme meclis-i ‘âlemde ey Nâbî/Varakla hâmeden gayrı aransa mü‘temen yokdur”

²⁸ “Lisânen ‘arz-hâle cür‘etüm yok pişgâhuñda/Meded ey hâme-i müşkil-güşâ himmet saña kaldı”

²⁹ “Nâbî kalem-i râst-nümânüñ dağı başsañ/Kalbinde nühüfte nice piç ü hâmi vardur”

³⁰ “Bir hâme var a‘mâle yarar nazm-ı kelâma/Anun da dimağı degül âzâde halelden”

³¹ “Fehm eyle çâk-i sine ile eşk-i dîdeden/Hâme harîm-i mañîye nâ-mağrem olduğın”

³² “İki dillü siyeh-rû kec-derûn hâme rakîbâsâ/Ne tañrîb ile bilmem cây-gîr olmuş benânında”

³³ “Devâtum içre nihâl-i yerâdan gayrı/Şu hâr-ı zârda mağrûs bir ağacum yok”

³⁴ “Revâc-ı zühdi gör taşvîr iderken meclis-i ‘şret/Muşavvirler elinde kıl kalem misvâke dönmişdür”

³⁵ “Kumâş-ı kâr-geh-i câhdan ne itse ider/Hârîr-i kalem-i zer-keşi degül mi kâşim”

yapıldığı ve kullanıldığı anlaşılmaktadır. İçi oyulmuş kamış kalemlere, elif şeklinde kamışlar yerleştirildiği (Nâbî, 1997: 1-419/MsVIII-29, 2-1017/743-1³⁶); yontulmamış kamış kaleme “yerâ’a” denildiği, bazen kelimenin ateşböceği anlamına gelecek şekilde tevriyeli kullanıldığı görülmektedir (Sâbit, 1991: 181/K7-21³⁷). Kıl kadar ince kalemle Yûsuf suresinin yazıldığı belirtilirken, tüy kalem misvaka, hokkanın içindeki kamış kalem de dikenlik içinde dikilmiş ağaca benzetilir (Sâbit, 1991: 215/K17-9; Nâbî 1997: 1-52/K8-29, 1-233/Tr46-4³⁸). “Ressam güneş, altın kalem ile Hz. Muhammed’i övmeye acizdir” (Nâbî, 1997: 2-836/R³⁹) ifadesinden altın kalemlerin kullanıldığı da anlaşılmaktadır.

Kalem, istediği menzile ulaşabilmek için bir sürü bataktan, sıkıntılardan geçmek zorundadır (Nâbî, 1997: 1-605/G193-5⁴⁰) ve yırtık yakasıyla âlemde hala şikâyet olduğunu gösterir (Nâbî, 1997: 1-154/K24-40⁴¹). Bu ifadelerden yaşanan dönemle ilgili çeşitli şikâyetlerin olduğu anlaşılmaktadır. Kalem ucunun yarıklığı, dili kırılmış olarak tarif edilir (Nâbî, 1997: 1-396/MsVII-32⁴²). Ancak kalem kırık ayağı Hümâ’ya bile değişmez (Nâbî, 1997: 2-1106/G862-2⁴³). İki ucu bir araya gelemeyen kalemle marifet malını satmak mümkün değildir (Sâbit, 1991: 419/G136-6⁴⁴). Ucu bozulmuş kalemle yazı yazmanın mümkün olmadığı hüsn-i talil sanatıyla ifade edilir. Şair, kara bahtından ötürü şikâyete tenezzül etmez; çünkü yakasının yırtıklığı kalem ucundaki yarıklıkla ortaya çıkar (Nâbî, 1997: 2-846/G510-6⁴⁵). Bazen kalem ucundaki yarıklık coşkudan, arzu mektubunun daha ilk satırında eteğine kadar iner (Nâbî, 1997: 2-909/G595-3⁴⁶).

Kalem, şekil itibarıyla harflerden elife (Nâbî, 1997: 1-142/K20-43⁴⁷), sütuna (Sâbit, 1991: 176/K5-22⁴⁸) hatta summâkî sütununa (Sâbit, 1991: 532/G353-7⁴⁹), çöpe (Sâbit, 1991: 214/K16-49⁵⁰), hokkanın güzel kokusunu överken tütsü fitiline (Sâbit, 1991: 198/K11-41⁵¹), inat ve dikbaşlılık kendini gösterince, mucize gösteren kalem, iki dilli Zülfikar’a (Nâbî, 1997: 1-179/Tr1-4⁵²), mürekkep denizini harcayıp tüketince Yecüc’ün boyuna (Sâbit, 1991: 387/G75-6⁵³), kâğıt üzerine düşen gölgesi, gümüş renkli resmedilmiş bir sümbüle (Sâbit, 1991: 186/K8-23⁵⁴), rengiyle kargaya (Sâbit, 1991: 420/G138-5⁵⁵); yarılmış ucu iki dudağa (Nâbî, 1997: 1-313/Tr110-7⁵⁶), iki başlı ejdere

³⁶ “Hâme yazmaz harf ehl-i harfe hem-hâl olmasa/Bâhın-ı tab’ında hem-şekl-i elif nâl olmasa”

³⁷ “Yerâ’a kim çemen-i naşma bir kalem şudur/Bu âb ü tâb ile eyler mediheñî îrâd”

³⁸ “Hâf değil evvel nazarda söyledüm târîhîni/Kıl kalemle sûre-i Yûsuf yazıldı rûyına”

³⁹ “Nâbî ideyüm sâna nedendür i’lâm/Bî-sâye nihâl-i kâmet-i fahr-ı enâm

Resm eylemeden mişâlini ‘âciz idi/Zerrîn kalem ile âftâb-ı ressâm”

⁴⁰ “Nâbî kalem oluncaya dek vâşıl-ı menzil/Her haşvede fayt itmededür nice başaklar”

⁴¹ “Olmasaydı kalemün çâk-ı girîbânı eger/Dir idüm kalmadı âlemde nişân-ı şekvâ”

⁴² “Gele ey hâme-i şikeste-zebân/Vâdî-i nafta ol biraz pûyân”

⁴³ “Şebât-ı sâye tenezzüldedür uluvde degül/Kalem Hümâ’ya değişmez şikeste-pâhğını”

⁴⁴ “Getürmez iki ucın bir yire kalem Şâbit/Metâ’-ı marifeti böyle şatmak el virmez”

⁴⁵ “Yok şekveye tenezzülümüz baht-ı tîreden/Cîb-i kalemde zâhir olur çâkümüz bizüm”

⁴⁶ “Safr-ı nühüst-nâme-i şevk olmadan tamâm/Dâmâna indi şakq-ı kalem iştiyâkdan”

⁴⁷ “Gülşende serv cûda kalem harfde elif/Hep tab’-ı nâzükinden alur istikâmeti”

⁴⁸ “Hıfz için çetr-i habâba kalem in itse sûtûn/Şadme-i job-ı felekden de nigûn-sâr olmaz”

⁴⁹ “Devât câmi’-i ırfâna havz’dur Şâbit/Kalemleri mûte’addid sûtûn-ı summâkî”

⁵⁰ “O şurfe şekl ile kendi hurûm-ı divâne/Elinde hâme-i nâ-sâzi deste çûpe döner”

⁵¹ “Elinde hâmesi bir şemâ-i buhûra döner/Eger şemîm-i devâtın sitâyiş ise debîr”

⁵² “Şâbit ü zâhir olunca eser-i bağı ü inâd/Zü’l-fekâr-ı dü-zebâna kalem-i mu’cize-fen”

⁵³ “Düketdi baht-ı midâdi hurûd idüp Şâbit/Temâm-ı kâmet-i Ye’cüc-i hâme bir seredür”

⁵⁴ “Kıfâ-i kâğıza zıll-ı kâlemi düşse olur/Sim-gûn şafha-ı kâşide muşavver sünbül”

⁵⁵ “Şâbitâ tab’ûñı ço kıl ile meftûn oluruz/Dili bülbül var iken şifte-i zâğ iderüz”

⁵⁶ “Didi Nâbî dü leb-i hâmi ile târîhin/Hâk ide sa’d bu kâşâne-i âli-şâni”

(Sâbit, 1991: 194/K10-28⁵⁷) benzetilir. Kalem ucundan sayfalar üzerine düşen harf, anne rahminden doğan çocuk gibidir (Nâbî, 1997: 2-912/G599-7⁵⁸). Kalem, hiç susmayan bir çocuğa benzetilirken, sürekli konuşan çocuğun ağzına elin tersiyle vurulması âdetine telmih yapılır (Nâbî, 1997: 1-113/K15-105⁵⁹). Şiir çocuğa benzetildiğinde, yeni yetişmekte olduğu için ağaçtan yapılan kalemi kendisine eşek bile yapar (Nâbî, 1997: 2-883/G561-9⁶⁰).

Kaside nazım şekliyle yazılan şiirlerde memduh övülürken ve dua bölümüne geçilirken, sıklıkla kalem ata benzetilmektedir (Sâbit, 1991: 191-K9-50⁶¹; 227/K20-1). Kalem atının ayağı, ne kadar çamurlu olursa olsun, Doğu ile Batıyı bir adımda atlayarak geçer (Nâbî, 1997: 2-969/G678-2⁶²); sayfalar, kalem komutanının ordusunun ayakları altında kalır (Nâbî, 1997: 2-915/G602-6⁶³) ve yazılar ayağını öper (Nâbî, 1997: 1-613/G205-1⁶⁴). Kalem, kâğıt üzerinde durmadan yazarken, Akdeniz ile Karadeniz'in birbirine karışmasını anımsatır (Nâbî, 1997: 2-947/G648-4⁶⁵).

Bazen kalem, resim yapmak amacıyla da kullanılır (Sâbit, 1991: 459/G217-6⁶⁶). Gül ile doldurulmuş çadır, hayret rengini, Çin ve Hıta bölgesinin nakışçısı olan kalem nakışlarından alır (Nâbî, 1997: 1-287/Tr92-4⁶⁷). Kalem kışkırtıcısı, hayali ortaya çıkardıkça, gönül levhasında övgü çiçekleri resmedilir (Sâbit, 1991: 209/K14-6⁶⁸). Çeşitli tasvirler yapan kalem ressama benzetilir (Nâbî, 1997: 1-84/K12-86⁶⁹). Virane gönül kazmacısı olan kalem, gönlün her bir köşesinde gömülmüş hazineler bulur (Sâbit, 1991: 173/K4-29⁷⁰). Nakış işleyen kalem eseri, karışık gönlün örneğidir (Nâbî, 1997: 2-667/G280-1⁷¹).

Kalemın divite arzusu o kadar çoktur ki suyu görmeden eteğini toplar (Nâbî, 1997: 2-890/G569-7⁷²). Çünkü kalemın malikânesi divittir (Nâbî, 1997: 2-656/G263-7⁷³). Divitin içinde bir ayağı çukurda olan kalem, kara yüzlüdür (Nâbî, 1997: 2-979/G694-2⁷⁴). Güzelin yüzündeki ayva tüylerini gören divit, hayretle kalem parmağını ağzına alır (Sâbit, 1991: 358/G16-3⁷⁵). Bu hayaller hüsn-i talil sanatıyla ifade edilir. Kalem, mürekkebin yardımından faydalanmazsa sayfalara yazamaz (Nâbî, 1997: 2-893/G574-4⁷⁶). Kalem sakisi, marifet bahçesinin dolabından sulanır (Sâbit, 1991: 527/G345-5⁷⁷). Edebî ifadelerden özellikle anber ve misk kokulu siyah mürekkeplerin (Sâbit, 1991:

⁵⁷ “Tabî kim gencîne-i lâ-reyb-i sırru'l-ğaybdur/Hâme-i nazmıdır anuñ iki başlı ejderi”

⁵⁸ “Sevâd-ı harf-i evrâk üzere şakq-ı hâmeden düşmek/İder eşâr-ı effâlûñ tuluñ rahm-ı mâderden”

⁵⁹ “Tutalum hâme sükût itmez imiş şevkinden/Püşt-i dest-i edeb ur ağzına olsun epsem”

⁶⁰ “Dağı nev-âmededir fıfl-ı nazm ey Nâbî/Aceb mi hâmeden eylerse merkeb-i çüpîn”

⁶¹ “Edâ-yı hıdmet-i midhat muhâldür çün kim/Küme-yi hâmeyi semt-i duâya kıl taşrîf”

⁶² “Yek-haşvede eyler yine tay şark ile ğarbu/Rehvâr-ı kalem her ne kadar pâ be-gil olsa”

⁶³ “Olmaş şehâyifüñ yine kadr-i bülendi pest/Şaff-ı sipeh-keş-i kalemê pây-mâl iken”

⁶⁴ “Çün cünbişi ihyâ-kün-i emvât-ı raqamdur/Efvâh-ı raqam buse-zen-i pây-ı kalemdür”

⁶⁵ “Tefhîm ider şahîfede şuramaz kalem baña/Bağr-ı sepide bağr-ı siyâhuñ rev-â-revin”

⁶⁶ “Şâbit cenîbet-i kalemüñden rikâbuña/Hînk-i cedid-i anberî-i nev-nigâr çek”

⁶⁷ “Ey hoşâ çetr-i gül-âgende ki nakşından alur/Reng-i hayret kalem-i nakşger-i Çin ü Hıfâ”

⁶⁸ “Bu resme nakş ider ezhâr-i medhîn levh-i hâşırda/Şuvar bend-i hayâlüm eyledükçe hâme cünbânî”

⁶⁹ “Gönce-i haşruñ açmak hevesiyle kalemüñ/Oldı taşvîr-i dem-i azle bu yüzden ressam”

⁷⁰ “Kâviş-i vîrâne-i dil kılsa kilik-i tîşe-kâr/Her bucağında nice gencîne-i medfûn bulur”

⁷¹ “Nemîka-dih eser-i hâme-i munaqqaşumuz/Olur nümüne-ber-i hâşır-ı müşevveşümüz”

⁷² “Hâmenüñ şevki devâta o kadar kim Nâbî/Görmeden âbı dağı çide ider dâmânî”

⁷³ “Egerçi fâ'izi akmazsa da tamar Nâbî/Devâtdur kalemüñ mâlikânesin bilürüz”

⁷⁴ “Şuramaz siyâh-rûylığa yine meşki ider/Bî-çâre hâmenüñ bir ayağı çukurda”

⁷⁵ “Devât aldı dehânına hâme engüştin/Olup o cehl-i mürekkeb haşuñla hayret-yâb”

⁷⁶ “Kâdir mi ide mezraâ-i şahâyı sır-âb/Feyz almıyacak hâme midâduñ mededinden”

⁷⁷ “Şâbitâ sâkiye-i hâmede ondan şulanur/Çemen-i marifetüñ mişberedür döllâbî”

186/K8-29⁷⁸, 206/K13-30; Nâbî 1997: 1-135/K18-27, 2-838/G498-5⁷⁹) yanı sıra kırmızı mürekkeplerin kullanıldığı da anlaşılmaktadır (Sâbit, 1991: 206/K13-31⁸⁰).

Parmağın coşkusu gördükçe cızırtı çıkartarak yazan kalem (Nâbî, 1997: 2-1025/G752-4⁸¹), makamlara benzeyen ney gibi sesiyle sır nağmesinden dem vurur (Nâbî, 1997: 1-443/MsX-1⁸²). Yazarken çıkardığı sestən ötürü kalem, şarkı söyleyen bir ecnebiye de benzetilir (Nâbî, 1997: 1-113/K15-104⁸³). Bazen bu ses kulağa süs olur (Nâbî, 1997: 1-455/G3-6⁸⁴). Arzularını yazmaya gücü olmayan şair, kararsızlığını kalemin cızırtısının söylemesini ister (Nâbî, 1997: 2-910/G596-5⁸⁵). Eğer kalem, amansız bir ele düşmüşse ağlayıp, inler (Nâbî, 1997: 2-1055/G795-4⁸⁶). Bazen kalemin feryadı, şaire kasidenin dua bölümüne gelindiğini bildirir (Sâbit, 1991: 252/K32-36⁸⁷).

Yazma işi bitince kalemin ucunda kalan mürekkep yalanarak temizlenir (Nâbî, 1997: 2-1055/G795-3⁸⁸). Eğer mürekkep temizlenmezse, kalemin ağzında mürekkep kurur ve tekrar sulandırabilmek için çok çalışmak gerekir (Nâbî, 1997: 2-767/G406-16⁸⁹). Zamanla kalemlerin güveler tarafından yendiğine (Sâbit, 1991: 436/G171-5⁹⁰), mürekkebe parmak basıldığına (Nâbî, 1997: 2-777/G420-5⁹¹), yazıların “rikdan” adında hokkaların içine koyulan kumlarla kurutulduğuna (Nâbî, 1997: 1-426/MsVIII-107⁹²), kalemle imtihan olunduğuna (Sâbit, 1991: 384/G69-5⁹³), sayfaların ahara çekildiğine (Sâbit, 1991: 414/G128-6⁹⁴) ve kalem uçlarının tıraşlanarak açıldığına (Sâbit, 1991: 314/Th1-3; Nâbî 1997: 1-184/Tr6-3⁹⁵) telmih yapılır.

Nâbî ve Sâbit, kalem sözcüğüyle şiir ve şair hakkında bilgi verirken, kendi şiir özelliklerini ve dönemin şiir anlayışını da yansıtır. Sâbit, gönül sahipleri için değil de kendisi için şiir yazmanın farz olduğunu dile getirir (Sâbit, 1991: 177/K5-28⁹⁶) ve “Eğer kalemin meyli, yazma semtine yönelseydi, hep eskilerin eserlerini yazardı” şeklinde bilgi verir (Sâbit, 1991: 190/K9-27⁹⁷). Sâbit’e göre şiir kaleminde, kutsal ruhun feyzi; ateşin rengi ve kokusu yaratılış nefesinde gizlenmiştir (Sâbit, 1991: 194/K10-26⁹⁸). Sâbit, hatipler gibi şiir minberine çıkıp, kılıç gibi temiz üslûplu kalemine dayanır (Sâbit, 1991: 388/G76-7⁹⁹); hoş nefesli kalemin ucu, Hızır’ın ölümsüzlük suyu gibidir ve manalar ondan yardım ister (Sâbit, 1991: 252/K32-32¹⁰⁰); ancak ayağı çabuk tabiat

⁷⁸ “Nâfe-i menkabet-i hâmesi bâzârında/Kârını kara boyâ göğ çivid eyler sünbül”

⁷⁹ “Bî-anber-i sevâd-ı suhan eylemem qarâr/Bilmem ki hâmeveş hafakânım mı var benüm”

⁸⁰ “Lâfine nevk ile kalem-i sürh-i gonca-pâş/Mihrâb-ı fazla şemî buhûr-ı şevâb olur”

⁸¹ “Gelür hâme şarîre cünbiş-i engüştü gördükçe/Mesel çatlar piyâde itmese hânde süvâr üzre”

⁸² “Nây-ı makâmât-nevâz-ı kalem/Urdu bu gûne nağam-ı râza dem”

⁸³ “Kendü nûr-ı başaruñdur ne tekellüf k’idesin/Ecnebivâr ney-i hâmeye teklif-i nağam”

⁸⁴ “Zîb-i gûş itdüm şarîrinden bu râzi hâmenüñ/Bir devât u bir varakdur meşreb u mezheb baña”

⁸⁵ “Bende yok kudret edâya harf-i şevki Nâbiyâ/Hâme-i rengin-şarîr-i bî-karârüm söylesün”

⁸⁶ “Şârîr-i hâme şanma harf-rîz oldukça evrâka/Olur nâlân u giryân hâme dest-i bî-emânında”

⁸⁷ “Şâbitâ güstâhî-i taşdîfî ço şimden gerü/Hâme hengâm-ı duâ geldi diyü feryâd ider”

⁸⁸ “Midâdâsâ sevâd-ı dîde reşkümnden olur câri/Mürekkeb noktasın gördükde la’l-i dil-sitânında”

⁸⁹ “Çalışdı bu âzâle-i âbdâr ey Nâbî/Dehân-ı hâme-i huşki şulandırincaya dek”

⁹⁰ “Yapışdı dîvçe-i hâme-i suhen Şâbit/Devâtüñ itmek için hûn-ı fâsîdin tenkîş”

⁹¹ “Sâde engüşt ü büzâk ile biter kârları/Kalem olmazsa devâtında mühürdârlaruñ”

⁹² “Şâh-ı gül aldı deste hâme-i cûd/Rikdân şundı destine emrûd”

⁹³ “Kalemle bâzî-i ırfânda imtîhân olduk/Bilindi Şâbit olup üstâd ile tilmîz”

⁹⁴ “Ahâra çekdi gül-varâk-ı âlî jâleler/Şâbit alınca destine kîlk-i varâk-nigâr”

⁹⁵ “Yapduğı hâme tıraş olmuş idi/Reşk-fermâ-yı nigâh-ı ser-tîz”

⁹⁶ “Kendüye cümle olur yazmağı farz itmişdür/Yazmaz ol ehl-i dile kîlk-i güher bâr olmaz”

⁹⁷ “Eger imâle-i kîlk itse semt-i tahîre/İderdi hep kudemânüñ eserlerin taşhîf”

⁹⁸ “Hâme-i nazmında feyz-i rûh-ı kudsî muhtefî/Nefha-i hulûkında muzmer reng ü büy-ı âzerî”

⁹⁹ “Hütebâ gibi çıkup minber-i nazma Şâbit/Tîğ-âsâ kalem-i pâk-edâya tayanur”

¹⁰⁰ “Nevk-i kîlk-i hoş-demi Mâ’ü’l-Hayât-ı Hızrdur/Feyzi rûhul’llâh-ı mâhî andan istimdâd ider”

atına, kalem yetişemez (Sâbit, 1991: 418/G134-5¹⁰¹). Şiirlerinin gayb âleminde geldiğini “Düşüncenin eline kalem alsam, hayal Cebrail’i, vahy müjdesi ile müjdeler” olarak ifade eder (Sâbit, 1991: 246/K31-4¹⁰²). Şairin sihirli eserler ortaya koyan kalemine Mânî ve Erjeng “Aferin” der (Sâbit, 1991: 279/K39-41¹⁰³). Eğer, şair asasını hokka taşına vurursa, Musâ’ya benzeyen kalem, ölümsüzlük suyu akıtır. Musa’nın asasına ve Tur dağında Allah ile konuşması hadisesine telmih yapılır (Sâbit, 1991: 200/K11-68¹⁰⁴). Sâbit, kendini Fatih Sultan Mehmet’e benzetince, kalemini mana tepesinin en yüksek yerine bayrak gibi diker (Sâbit, 1991: 218/K17-56¹⁰⁵). Ancak kalem, ne kadar hüner kuşağını kuşansa da olgunluk sarayının zirvesine çıkamaz (Sâbit, 1991: 218/K17-52¹⁰⁶). Kalem cevherinin ortaya koydukları hiç alıcı bulmaz (Sâbit, 1991: 177/K5-27¹⁰⁷). Sâbit, kendi şiirini anılan özellikleriyle beğenmekle birlikte döneminde istediği değeri göremediğinden söz eder.

Sâbit, etkileyici sözler yazan kalemini cadıya benzetir ve sihir yapılırken tütsü yakılmasına telmihte bulunur (Sâbit, 1991: 313/G51-13¹⁰⁸); diğer şairlere üstün gelişini, kalemini Musa’nın asasına benzeterek verir (Sâbit, 1991: 435/G169-5¹⁰⁹). Bazen konuşan gönül, asa kalemini ejdehaya çevirir (Sâbit, 1991: 225/K19-37¹¹⁰). Böylece Hz. Musa’nın asasının büyük bir yılanla dönüşerek, Firavun’un sihirbazlarının yaptığı yılanları yutması mucizesine telmih yapılır.

Nâbî’ye göre şiir, yüksek tabiatın kaleme telkinidir (Nâbî, 1997: 1-569/G146-1¹¹¹). Kalem âleme hayat vermekte ve fakirliğin elinden onu kurtarmaktadır (Nâbî, 1997: 1-403/MsVII-119¹¹²). Nâbî’nin elinde kalem şarkı söylemeye başladıkça, söz gelini açılıp saçılmaya, dans etmeye başlar (Nâbî, 1997: 2-1052/G790-5¹¹³); âlemi söz kadehi ile sarhoş eder (Nâbî, 1997: 2-1120/G880-5¹¹⁴). Yazma yükü, şairin kalem gibi düzgün boyunu, parmak gibi bükür (Nâbî, 1997: 1-51/K8-11¹¹⁵).

Nâbî, uzun süre şiir yazamayışını “Atın ayağı çamurlu mu kalmıştır” diye hüsn-i talil sanatıyla verir (Nâbî, 1997: 1-589/G171-5¹¹⁶); ayrılık köşesine esir olup, kalemini başkalarının ayıplamasına fırsat vermek istemez (Nâbî, 1997: 2-1038/G771-3¹¹⁷) ve sevinçli şarkılar söyleyen kalemine “Ne oldu da böyle suskunlaştın” der (Nâbî, 1997: 1-457/G5-5¹¹⁸).

¹⁰¹ “Esb-i çâpük-rev-i tab’a yetişilmez Sâbit/Eşheb-i kilki şıkup bî-hûde it’âb iderüz”

¹⁰² “Kalem alsam kef-i endîşeye Cibrîl-i hayâl/Müjde-i vahy ile rû-kerde-i tebşürümdür”

¹⁰³ “Hâme-i sihr-eşer-i nazmuma şâbâş eyler/Naş-ı nev-beste-i Erjeng ü nigâr-ı Mânî”

¹⁰⁴ “Eger ‘aşâsını çarb itse seng-i mahbereye/Kelîm-i hâmesi Âb-ı Hâyât ider tefcîr”

¹⁰⁵ “Ben Ebu’l-feth-i cihân-gîr-i kemâlüm kalemüm/Dikdi küngüre-i kulle-i ma’nâya ‘alem”

¹⁰⁶ “Zirve-i kaşr-ı kemâle çıkamaz n’eyliyeyüm/Ne kadar şedd-i nişâk-ı hüner eylerse kalem”

¹⁰⁷ “Yem döker kâleye terğibe güherden deryâ/Cevherî-i kâlemi hiç harîdâr olmaz”

¹⁰⁸ “Suhen fehâmî bî-hûş itdi Sâbit ıtr-ı fitneyle/Meger şem’-i buhûr-ı sihr imiş bu kilik-i câdû-fen”

¹⁰⁹ “Sâbit gibi pîrâne düşüp vâdî-i nazma/Pây-ı talebi hâme ‘aşâsın kaçarak baş”

¹¹⁰ “Helâk itdi yine hayyât-ı sihr-i haşm-ı Firavnu/Kelîm-i dil ‘aşâ-yı kilik-i nazmın ejdehâ kıldı”

¹¹¹ “Şîr kim tab’-ı bülendün hâmeye telkînidür/Tâziyâne nükte-fehmânuñ aña taşînidür”

¹¹² “Kâlemi âleme hayât virür/Pençe-i fakrdan necât virür”

¹¹³ “Olur ‘arûs-ı suhan pây-kûb u dest-efşân/Zebân-ı hâme-i Nâbî terennüm itdükçe”

¹¹⁴ “Mest eylemege âlemi şahbâ-yı suhendin/Ey hâme-i Nâbî yine himmet saña kaldı”

¹¹⁵ “Hep bilürsüz ki kad-ı râstumu hâme gibi/İtdi engüşt gibi ham-zede bâr-ı tahtîr”

¹¹⁶ “Nedendür cilve-i mañîye çıkamaz hayli müddetdür/Aceb Nâbî küme-y-i hâme pâ-der-gil mi çalmışdur”

¹¹⁷ “İhtiyârûñla olup gûşe-i hicrâna esîr/Va’z-ı hâmeñ hedef-i fañe-i huddâm itme”

¹¹⁸ “Olduñ ey hâme-i Nâbî çokdan hâmuş/Bilmem ey zemzeme-pîrây-ı tarab n’oldı saña”

Şiir için bilginin önemi üzerinde her iki şair de birleşir ve bilgi veren kalemin her bir damlası, zamanın parlak, beyaz incisi gibidir (Sâbit, 1991: 222/K18-30¹¹⁹). Bilgi irmağını orijinal şiirin başından esirgememek gerekir (Nâbî, 1997: 2-905/G588-7¹²⁰).

Sâbit, şiirlerini hikmet tarzında yazdığını “Hikmet eliyle tutup kalemin nabzını yokladı, âlimlerin en değerlileri aynı fikirdedir” (Sâbit, 1991: 337/Tr25-5¹²¹) ifadesiyle verir. Nâbî de mecaz kalemini, hakikat gelinini süsleyene benzetir (Nâbî, 1997: 1-611/G201-7¹²²). Nâbî, şiirlerinde şarap ve güzellerin vasıflarını anmasının uygun olmayacağını ve kalemini hikmet yazmaya alıştırmayı gerektiğini belirtir (Nâbî, 1997: 1-494/G49-11¹²³).

Sâbit ve Nâbî, hiciv şiirlerinin yaralayıcı olduğunu kalemi, düşmanın sinesine işleyen çelik hançere (Sâbit, 1991: 252/K32-33¹²⁴), düşmanın boynunu saran zincire benzeterek verir (Nâbî, 1997: 1-401/MsVII-95¹²⁵). Nâbî, hiciv şiirlerini “rû-siyeh” olarak niteler ve “varlığımı, bu hiciv tarafım yazacak” der (Nâbî, 1997: 1-457/G49-10¹²⁶). Kalem, kâğıt gibi beyaz olmadığı için, fırsatı eline geçirirse kimseye acımaz, ayaklar altına alır (Nâbî, 1997: 1-533/G99-6¹²⁷). Kalemin her bir damlası, ejderhanın ağzındaki zehir ve yazı yazan kalemin sivri ucu da yazıları diken iğne gibidir (Sâbit, 1991: 219/K17-68¹²⁸). Eğer bir şair, kahır halini yazarsa fitile benzeyen kalemi, ateşten bir elbise giyer (Nâbî, 1997: 1-154/K24-36¹²⁹). Yazılan bu tarz şiirlerden ötürü halk onlara bazen dost, bazen de düşmandır (Nâbî, 1997: 1-487/G42-6¹³⁰).

Nâbî, kendi şiiri üzerine yaptığı değerlendirmede, şiirini yeni bir üslup, tarz anlamına gelen “taze-edâ” olarak niteler ve eski şairler arasında böyle kalem oynatanın olmadığını belirtir (Nâbî, 1997: 1-417/MsVIII-5¹³¹). Döneminde diğer şairlerin yazmış olduğu şiirleri beğeniyle okuduğunu; kalemin de bu durum karşısında sevinerek dans ettiğini ifade ederken, bu yeni lisanın kendisine uğurlu olması dileğinde bulunur (Nâbî, 1997: 2-1159/Kıt’a 74¹³²). Mana meclisinde bu şevk ile dans edip, gönül çeken ses kalemiyle taze bir şiir yazar (Sâbit, 1991: 250/K32-13¹³³); şiirlerinde yeni manalar ortaya çıkmayacaksa, kalemin yanak suyunu dökmeye kıyamaz (Nâbî, 1997: 2-763/G402-7¹³⁴); kendisi gibi diğer şairler, şiirlerinde yeni manalar ortaya çıkaramaz (Nâbî, 1997: 2-919/G608-13¹³⁵). Nâbî’nin yeni, taze kalemi şiir bahçesine süs olup, kerem bulutları Kalemiyye verir (Nâbî, 1997: 1-423/MsVIII-64¹³⁶). Nâbî, kendi şiiriyle eski şairlerin şiirlerini, sözlerini hükümsüz kıldığını; kendi üslûbuyla şiirin derinliğine, inceliğine ulaştığını “Yeniliğe işaret eden kalem sağlam yer buldu, eski ağaçları

¹¹⁹ “Cevher-i ferd-i kelâmî gûş-vâr-ı iftihâr/Reşha-i kilik-i beyânî dürr-i nâb-ı rûzgâr”

¹²⁰ “Sedd itme cûy-ı feyzi ser-i şî’r-i tâzeded/Nâbî ço sâye-i kalemün zâ’il olmasun”

¹²¹ “Dest-i hikmetle jutup yokladı nabz-ı kalemî/Mu’tehdildür harekâtında fihûl-ı ’ulemâ”

¹²² “Nâbî zebân-ı tabûm iden hâme-i mecâz/Meşşâte-i ’arûs-ı hâkikat degül midür”

¹²³ “Şimden girü düşmez saña vaşf-ı mey ü maşbûb/Nâbî dehen-i hâmeñi kıl hikmete mu’fâd”

¹²⁴ Hâmemi ya bir dü-dem şemşîr-i âteş-tâbidur/Sine-i a’dâya kâr-ı hançer-i pûlâd ider”

¹²⁵ “Gerden-i haşma itmede tahîrîr/Hâmeme-i kahrî şûret-i zencîr”

¹²⁶ “Ol rû-siyehüm kim yazıcağ harf-i vücûdum/Şerm eyledi ref-i serine hâme-i icâd”

¹²⁷ “Düşünce fırsatı virmez emân ider pâ-mâl/Meger ki hâme varak gibi rû-sefid midür”

¹²⁸ “Reşehât-ı kalemî semm-i dehân-ı ejder/Nevk-i kilik-i rakamî süzen-i niş-i erkam”

¹²⁹ “Şu’leden câme gibi hâmesi mânend-i fetîl/İtse bir şâ’r eger hâlet-i kahrın imlâ”

¹³⁰ “Halk Nâbî gizlik-i hâme gibi geh haşm olur/Gâh hem-hâb-ı kalemân gâh ceng ü gâh şulh”

¹³¹ “Böyle bir nev-zemîn ü tâze-edâ/Olmamışdur kalem-rev-i kudemâ”

¹³² “Âferîn kullandıñ ey Tâ’ib eyü tîğ-i zebân/Naşmuña gülbang-ı tahsîn çekdi cümle şâfirân

Hîrs-bâzâne kalem rakş eyledi şâdî-künân/Saña meymûn u mübârek ola bu tâze lisân”

¹³³ “Bezmi-i haşş-ı mañide bu şevk ile rakqâş olup/Hâmeme-i dil-keş-nevâ bir şîr-i ter inşâd ider”

¹³⁴ “Tâze bir mañî-i nâ-güfte zühür itmeyicek/Kıyamam âb-ı ruñın dökmege Nâbî kalemün”

¹³⁵ “Olma ol gûne ki hâkkuñda lisân-ı şu’arâ/Kopara hâme-i Nâbî gibi bir tâze zemîn”

¹³⁶ “Zeyn olup farf-ı bâğa tâze kalem/Kalemiyye virür sehâb-ı kerem”

geçersiz kıldı” ifadesiyle verir (Nâbî, 1997: 1-426/MsVIII-102¹³⁷). Ancak geçmişteki şairleri tamamen yok saymadığını, önceki şairleri ve eserlerini incelediğini; kalem gibi önüne ve arkasına baktığını belirtir (Nâbî, 1997: 2-682/G300-5¹³⁸) ve kaleminin eski şairlerin söylediklerini yazmamasını da ister (Nâbî, 1997: 1-481/G35-9¹³⁹). Nâbî, şiirlerinde halk dilini kullanmayışını hüsn-i talil sanatıyla “Yazının yüzünü siyah eylediği için, kalemin halk lisanını kestiler” olarak ifade eder (Nâbî, 1997: 2-1031/G761-1¹⁴⁰).

Nâbî, üslup güzelinin doktoruyken, kalemin nabzından parmağını bir an bile ayırmaz (Nâbî, 1997: 1-647/G252-3¹⁴¹) ve hoş bir üslubunun olduğunu “kalem-i hoş-edâ” tamlamasıyla verir (Nâbî, 1997: 1-437/MsIX-32¹⁴²). Sâbit ise üslubunu pâk olarak niteler (Sâbit, 1991: 494/G282-8¹⁴³). Nâbî, kalem ile saf, temiz bir suya benzeyen şiirlerini yazmakta, temiz bir dil kullanmaktadır. Nâbî, kendi şiirlerinin lezzetli olduğunu, hüsn-i talil sanatıyla kalemin ağzının lezzetten yarılmasına bağlar (Nâbî, 1997: 2-758/R263-7¹⁴⁴). Sâbit, âşıklara bahçe eğlencesinde kalem sakisi ile şeker dağıtır (Sâbit, 1991: 521/G334-5¹⁴⁵). Nâbî'nin kaleminin diline de şekerçi dükkânı derlerse, şiirlerin lezzetinin ayarına eksiklik gelmez (Nâbî, 1997: 2-965/G672-5¹⁴⁶).

Nâbî, orijinal mazmun buluşunu, şiire yeni anlamlar katışını kalemin mana, düşünce âleminin casusu olmasına dayandırır (Nâbî, 1997: 2-909/G594-5¹⁴⁷). Kaleminden dökülen her bir damla mürekkep, Kevser suyu damlası gibidir, mana âlemine yeni bir hayat verir (Sâbit, 1991: 214/K16-44¹⁴⁸). Eğer kalem, yeni manalar ortaya çıkartmazsa, çocuk doğuramayan kadın gibi olur (Nâbî, 1997: 2-837/G496-12¹⁴⁹). Her ne kadar harf zinciri, şairin ayağını bağlasa da anlam kalem gibi onun kararını alır (Nâbî, 1997: 2-844/G507-2¹⁵⁰). Kalem, mana suyunun kaynağı (Nâbî, 1997: 2-890/G570-3¹⁵¹), mana bahçesinin bülbülü (Sâbit, 1991: 200/K11-64, 280/K40-1¹⁵²; Nâbî 1997: 1-391/MsVI-4), güvercinidir. Bu güvercin, mana gülüne ve sözlerin dalına yakalanmıştır (Nâbî, 1997: 2-655/G263-5¹⁵³). Kalem, tatlı sözler söyleyen papağana benzetilirken, papağana konuşmanın şekerle öğretilmesine telmih de yapılır (Nâbî, 1997: 1-294/Tr96-3¹⁵⁴). Mazmun çocuğu, kalem memesi verilerek, düşünce sütüyle beslenir (Sâbit, 1991: 510/G313-5¹⁵⁵). Şair, mazmun besleyen kalem atını gezdirmeli, hayallerin öteye beriye koşuşturmasından sıkılmamalıdır (Sâbit, 1991: 526/G342-6¹⁵⁶).

¹³⁷ “Kalem-i nev-nişânda buldı rüsûh/İtdi eşcâr-ı köhneyi mensûh”

¹³⁸ “Nâbî idertüz şâni’ ü maşnû’i temâşâ/Hâme gibi şâhib-nazar-ı pîş ü pesüz biz”

¹³⁹ “Nâbî dökirse böyle güher dökse yâdigâr/Evrâk-ı hâme dökmece nakş-ı kadem âbeş”

¹⁴⁰ “Rûyımı siyâh eylediğinden raķamuñ da/ĶaĶ eylediler halk lisânın ķalemüñ de”

¹⁴¹ “Olsun mı nabz-ı hâmeden engüştümüz cüdâ/Biz kim mizâc-ı hüsn-i edânuñ şâhibiyüz”

¹⁴² “Ķissa-güzâr-ı kalem-i hoş-edâ/Eyledi bu şive ile ibtidâ”

¹⁴³ “Tel ehbinden geçenler rişte-i mañâyı şarsunlar/Müzer-keş hâme-i Şâbit gibi bir pâk minvâle”

¹⁴⁴ “Âşârını şerhden vücûd ü ‘ademüñ/Ķâk oldı dehâm lezzetinden ķalemüñ

Mânend-i gencine-i dil genc-i devât/Gencine-i gaybidur hurûf u raķamuñ”

¹⁴⁵ “Şâbit yine erbâb-ı dile bezm-i çemende/Ahşent ki sâķî-i ķalem şükker içürdi”

¹⁴⁶ “İyâr-ı lezzet-i eşâra noķşân gelmez ey Nâbî/Zebân-ı hâmeye oldukça şeker-hâne dirlerse”

¹⁴⁷ “Nâbiyâ ister iseñ tâze peyâm-ı mañâ/Ķalemüñ ‘âlem-i endîşede câsûs olsun”

¹⁴⁸ “Vire feyâza-i mañâsı câna tâze hayât/Ola reşâse-i aķlâmı reşâ-i Kevşer”

¹⁴⁹ “Tıfıldan münķati’ olmış zene benzer gûyâ/Ma’ni-i tâze ųoğurmazsa eger şaķķ-ı ķalem”

¹⁵⁰ “Ma’na ider rübûde ķalemveş ķarârımı/Zencir-i Ķarf ile ne ķadar pây-pest isem”

¹⁵¹ “Olmaķ engüşt-i ķalem menba’-ı âb-ı mañâ/Yegdür engüştde göstermeden âb-ı güherin”

¹⁵² “Ķalem kim bülbül-i dil-keş-nevâ-yı bâğ-ı mañâdur/Terennüm-rîz-i vaşl-ı Âşaf-ı ‘ahd-i rezîn râdur”

¹⁵³ “Ķiriftedür gül-i ma’na vü şâh-ı elfâza/Kebûter-i ķalemüñ dâm u dânesin bilürüz”

¹⁵⁴ “Zihî hân ki te’ sîri aĶlâķnuñ/İder hâmeyi tûĶi-i ķand-hây”

¹⁵⁵ “Şâbit bu şir-Ķare-i mażmûmi beslerüz/Pâķize şedy-i hâme virtüp fikr-i süd ile”

¹⁵⁶ “Şâbit şıķılmasun tek ü tâz-ı Ķayâlden/Gezdür kümeyt-i hâme-i mażmûn-perverî”

Eğer kalem meşalesi rehberlik etmezse, sözün manalara yol göstermesi mümkün olamaz (Nâbî, 1997: 1-141/K20-40¹⁵⁷).

Yetenekli şairin kalemi, nükte dolu keseyi parçalar; zaman zaman ölçülü, vezinli sözler bu yırtıktan düşer (Nâbî, 1997: 2-896/G577-5¹⁵⁸). Alıcısı olan şiir yazılmalıdır, şiir kumaşı boş yere ölçülmemelidir (Nâbî, 1997: 2-904/G587-5¹⁵⁹).

Sâbit ile Nâbî'nin üretkenliği "Kalemimi, kalemtraş ile açtıkça, fesat kişiler kıskançlıktan çatlar" (Sâbit, 1991: 263/K35-41¹⁶⁰) ve "Hiç kimseye düzgün söz söylemeye, fasih konuşmaya fırsat vermeyen kalemin konuşmasını bir kesebilsem" (Nâbî, 1997: 2-863/G533-6¹⁶¹) ifadelerinden anlaşılmaktadır. Nâbî ne kadar sarhoş olsa da, kalem arzu ve neşesini elden bırakmaz (Nâbî, 1997: 2-946/G647-5¹⁶²). Nâbî, dönemindeki insanların kulaklarını şiir cevheriyle doldurduğunu (Nâbî, 1997: 2-825/G483-5¹⁶³) ve yazma arzusunun kalemin kursağına, midesine sığmadığını belirtir (Nâbî, 1997: 2-852/G517-5¹⁶⁴).

Nâbî, şairlik bakımından Sâbit'in kendisinden etkilendiğine, ona öncülük ettiğine de değinir (Nâbî, 1997: 2-831/G489-14¹⁶⁵). Sâbit de Bâkî'nin şairliğini takdir ettiğini "Bâkî'ye nakkâd desek ne olur, buna şaşılır mı; bizim düşüncemiz onun puludur; arta kalan mazmunlarını düşürdüğünde, kalem bunları tahsil etmekte Bâkî'nin kuludur" ifadesiyle verir (Sâbit, 1991: 541/Kt6¹⁶⁶). Sâbit, kalemini Emîr-i Dehlevî'nin yüreğinde yaralar açacağını belirtip överken, parlak ve taze anlamlarına gelen "âbdâr" kelimesiyle niteler (Sâbit, 1991: 310/G48-6¹⁶⁷). Sâbit, şiirde Ârif Efendî'nin kendisini takip ettiğini (Sâbit, 1991: 474/G245-7, 524/G339-7¹⁶⁸); hatta söylediği bazı beyitlerin mucize söz söyleyen Nefî'nin şiirlerine benzediğini ifade eder (Sâbit, 1991: 218/17-50¹⁶⁹).

Sevgi söz konusu edildiğinde yazacak o kadar çok şey vardır ki kalemin ağzına bunlar sığmaz (Nâbî, 1997: 2-687/G307-1¹⁷⁰). Güzellik kitabı yazılmaya başlanınca, kalemin başı, ayağı fiskıye gibi olur (Nâbî, 1997: 2-1283/Muamma 58¹⁷¹). Gönüldeki sevda, kalemin ağzında dile geldiğinde perişan hal, sevda, hüznü mektuptan anlaşılır (Nâbî, 1997: 2-891/G571-1¹⁷²). Nâbî ve Sâbit, şiirde sevgiliden söz etmeyi fazla tercih etmemişlerdir. Eğer sevgiliden söz etmeye kalkarlarsa kalemin boyu bükülür, sözün ayağı gevşer (Nâbî, 1997: 2-867/G539-1¹⁷³). O işveli güzelin soğuk duruşu yazırsa, kalemin ateşli ağzında söz titrer (Nâbî, 1997: 1-556/G127-6¹⁷⁴). Bazen sevgilinin

¹⁵⁷ "Meşâl-fürûz-ı hâmesi rehberlik itmese/Olmaz harîm-i ma'nîye lafzuñ delâleti"

¹⁵⁸ "Hâmesi erbâb-ı fab'uñ çâk-horde kisedür/Kim şikâfından dem-â-dem naqd-i mevzûndur düşen"

¹⁵⁹ "Bî-müşterî kalem-zen-i nazm olma Nâbiyâ/Kâlâ-yı şî'r yok yire endâzelenmesün"

¹⁶⁰ "Kalem-trâş ile şakq eyledükçe hâmesini/Aceb mi zehre-i ehl-i fesâd olursa dü-nim"

¹⁶¹ "Virmez suhan-ârâlığa hiç kimseye nevbet/Nâbî dehen-i hâmeyi hâmuş idebilsem"

¹⁶² "Nâbî ne deñli olsa siyeh-mest ü ser-girân/Elden komaz kalem yine şevk ü şefâretin"

¹⁶³ "İtmekdedür mesâmi'-i eyyâmı pür-güher/Nâbî 'aceb mi olsa zebân-ı kalem kalîl"

¹⁶⁴ "Şevkumuz havşala-i hâmeye şıgmaz Nâbî/Anı vâbeste-i hengâm-ı mülâkat idelüm"

¹⁶⁵ "Peyrevlük ile Sâbit Efendî'ye Nâbiyâ/K'olmuş şarîr-i hâmesi hâtır-güşâ-yı gül"

¹⁶⁶ "N'ola naqqâd diseek Bâkî'ye inşâf budur/Ki bizüm nukre-i endişemüz anuñ puludur"

¹⁶⁷ "Sâbitâ bu hâme-i âteş-nişâr-ı âb-dâr/Dâğlar yaкса n'ola cân-ı Emîr-i Dehleve"

¹⁶⁸ "Çün 'Arif Efendinüñ olup peyrevi Sâbit/Pîrâne 'aşâ-yı kalem ile yola düşdi"

¹⁶⁹ "Şanki bu beyt-i dil-ârâyı benüm ağızundan/Söylemiş Nefî-i şîrîn-suhan-i mu'ciz-dem"

¹⁷⁰ "Evşâf-ı mahâbet dehen-i hâmeye şıgmaz/Ta'bir-i mezâyâ-yı nihân nâmeye şıgmaz"

¹⁷¹ "Tahtîr idicek kitâb-ı hüsnüñ ey şâh/Oldı ser ü pây-ı hâme fevvâre-i mâh"

¹⁷² "Oldı cârî dildeki sevda dehân-i hâmeden/Añlanur hâl-i perişânum sevâd-ı nâmeden"

¹⁷³ "Ham olur kadd-i kalem cevriñ tahtîr itsem/Süst olur pây-ı suhan nazını tahtîr itsem"

¹⁷⁴ "O şûhuñ saña dem-serdâne vaz'ın eylesem tahtîr/Dehân-ı âteşin-i hâmede Nâbî suhan ditrer"

güzelliğinden kalem yanar (Nâbî, 1997: 2-779/G422-3¹⁷⁵); dudağının çevresinde yeni çıkan ayva tüylerini yazmaya kalkarsa da kalemin lezzetten ağzı sulanır (Nâbî, 1997: 1-509/G69-4¹⁷⁶). Sevgilinin ayva tüylerinin siyahlığının yazılmasının arzusuyla, kalem mürekkepten yardım ister (Nâbî, 1997: 1-543/G110-5¹⁷⁷); ayva tüylerinin kıvrımını kiskanıp, yârin ağzından mektup yazar (Nâbî, 1997: 2-711/G341-2¹⁷⁸). Eğer kalem, sevgilinin yüzündeki ayva tüyelerine benzeyen bir yazı yazmaya, benine benzeyen bir nokta yapmaya çalışacaksa, bu haliyle kendini bilmez bir avareden farksızdır (Nâbî, 1997: 1-643/G245-4¹⁷⁹). Gerçi güzellik sayfasını sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri karalamıştır; ama kaleme benzeyen kirpikler henüz naz etmektedir (Nâbî, 1997: 2-664/G275-2¹⁸⁰) ve ağlamaların yazılı olduğu tahtada, ilgisizce çalışma yapan öğrenci gibidir (Nâbî, 1997: 1-613/G204-6¹⁸¹).

Bakış kaleminin meyli kâğıda, taze gözün meyli de sade yanağadır (Nâbî, 1997: 2-806/G458-1¹⁸²); kalemin ayağı güzelin gözünün vasıflarını yazarken, satırdan çıkmış, sanki bu etkileyici gözden ötürü sarhoş olup, yolunu şaşırmıştır (Nâbî, 1997: 2-709/G338-3¹⁸³). Kalemin parlatılmış kâğıtlara yüz sürmesi, güzellerin yüzünün arzusuyla (Nâbî, 1997: 2-1006/G729-7¹⁸⁴). Kalemin sivri ucu şairin elinde Döldül, güzelin yanağının üstündeki bene karşı da bülbüldür (Sâbit, 1991: 565/Beyt 126¹⁸⁵). Nabi, güzelin dudağının kendisine kalem gibi inciler saçmasını ister (Nâbî, 1997: 1-455/G3-7¹⁸⁶). Kalem açgözlü olup, yârin gümüşe benzeyen avcunun içini öpmek ister (Nâbî, 1997: 2-802/G451-3¹⁸⁷). Nâbî, anlam kaleminin ayağına aniden dolanan bu konuları yazmaya yönelen kalemi (Nâbî, 1997: 2-1012/G736-7¹⁸⁸), “Ey beyinsiz kalem, her adım atışında bu boşuna secde ediş nedir, güzelin yüzünden mi gelirsin?” diyerek onaylamaz (Nâbî, 1997: 2-951/G654-5¹⁸⁹) ve “Eğer kalem, sevgilinin tesirinde yanmasaydı, ayrılığın macerasını yazardı” der (Nâbî, 1997: 2-797/G444-6¹⁹⁰). Sâbit de sevgilinin vasfını yazarken, kendinden geçen ney mizaçlı kalemin, kâğıt üzerinde semâ ederek döndüğünü hüsn-i talil sanaytiyle verir (Sâbit, 1991: 445/G189-5¹⁹¹).

Sonuç

Siyasî ve sosyal alanda meydana gelen her türlü değişim, bir şekilde edebî hayata yansımakta, şairlerin mizaçlarının da etkisiyle sanat anlayışlarına yön vermektedir. Bu bakımdan Nâbî ve Sâbit, içinde yaşadıkları dönemin olumsuzlarının yanı sıra mizaçlarının gereği hikemî tarza, hiciv ve hezle yönelmiş; Sebk-i Hindî'nin de bazı dil ve üslup özelliklerini benimsemiş; hayat felsefesi ve şiir anlayışlarıyla insanlara yol göstermeyi amaç edinmiş; şiirde bilginin önemi üzerinde durmuş; iyi bir şair ve

¹⁷⁵ “Eşer-i hâme-i taşvîr-i hudâvendîdür/Añla ey teng-nazar hüsni rûy-ı hûbuñ”

¹⁷⁶ “Gird-i lebde hañ-ı nev-hizini tañrîr itsem/Hâmenüñ lezzet-i tañrîrden ağzı şulanur”

¹⁷⁷ “Şevk-i tañrîr-i sevâd-ı hañ-ı cânâne ile/Nâbiyâ hâme meded-h'âh-ı midâd olmadur”

¹⁷⁸ “İdüp tañlîd hañ-ı nîm-hâm-ı dilbere düşmen/Lisân-ı yârdan bir nâme yazmış hâme uydurmuş”

¹⁷⁹ “Harf-i hañ u noğta-i hâlûñ hayâlin meşk ider/Hâme-i âvârenüñ başındaki sevdâ budur”

¹⁸⁰ “Gerçi hañ qaraladı şafha-i hüsni ammâ/Meşk-i nâz itmededür hâme-i müjgâni henüz”

¹⁸¹ “O şûhuñ hâme-i müjgâni levh-i 'ısm-i zârumda/Aceb mi meşk-i istiğnâ iderse fıfl-ı mektebdür”

¹⁸² “İzâr-ı sâdeyedür incizâbı çeşm-i terüñ/Hañâyî kâğıdadur meyli hâme-i nazaruñ”

¹⁸³ “Yazarken vaşf-ı çeşmin pâ-yı hâme şatırdan çıkmış/Meger mestânelik te'şîr idüp güm-kerde-râh olmuş”

¹⁸⁴ “Şevk-ı ruhsâre-i hubân iledür ey Nâbî/Hâme yüz sürdüğü evrâk-ı cilâ-dâdelere”

¹⁸⁵ “Nevk-i hâme baña destümde begüm Döldüldür/Hâl- ruhsârına karşı gıccı bülbüldür”

¹⁸⁶ “Leb midür Nâbî k'ola ney gibi leb-rîz-i hevâ/Hâmeveş gevher-feşân ola olursa leb baña”

¹⁸⁷ “Bûs itmek umarsın kef-i sîmîni yârüñ/Bilmem yine ey dil şama'ı hâme mi düşdüñ”

¹⁸⁸ “Hod-be-hod mañî olur piçide pâ-yı hâmeye/Vâdi-i mañâda Nâbî türk ü tâz itmezse de”

¹⁸⁹ “Bu secde-i bihûde nedür her kâdemüñde/Ey hâme-i bî-mağz liğâdan mı gelürsin”

¹⁹⁰ “Arz-ı hâl eylerdi Nâbî mâcerâ-yı hasretin/Hâme sûzân olmasa te'sîr-i huyuñdan senüñ”

¹⁹¹ “Şâbitâ vaşfın yazarken far-ı istiğrâkden/Döndi kâğızda idüp bu kilik-i ney-meşreb semâ”

şiiirde olması gereken nitelikleri, kendi sanat anlayışlarını ve dönemin beğenisini; kendilerini etkileyen veya etkiledikleri şairleri “kalem” etrafında oluşturdukları hayallerle vermişlerdir.

Nâbî ve Sâbit, şiiirlerinde kalemi, söz, şiiir, edebiyat, ilim anlamlarına gelecek şekilde kullanırken, kalemin önemini, fonksiyonunu, yapılış ve çeşitlerini, nasıl korunması gerektiğini ifade etmiş; kalemin boyu, ucundaki yarıklığı ve yazı yazarken çıkardığı ses üzerinde yoğunlaşarak; divit, mürekkep, yazı ve kâğıdın yanı sıra sevgilinin boy, yanak, ayva tüyleri ve kirpikleri gibi bazı güzellik unsurlarıyla ilgili benzetme ve mecazlar yapmış; çeşitli adet ve inanışlara telmihte bulunmuşlardır.

Edebî metinlerde bu tarz unsur taramaları, şairlerin içinde yaşadıkları toplumun bir parçası olduklarını, yaşamın gereği her şeyi paylaştıklarını; üstelik dönemin siyasî, sosyal ve sanatsal özelliklerini edebî bir üslupla gelecek kuşaklara aktardıklarını açıkça göstermektedir.

KAYNAKÇA

- DEVELLİOĞLU, Ferit (1986). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- DOĞAN, Muhammet Nur (2008). “Fuzûlî'nin Kasîde-i Kalemiyye'sinin Şerhi”, *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan'ın Anısına Uluslararası Divan Edebiyatı Sempozyumu*, İstanbul: Beykoz Belediyesi Kültür Yay.
- İŞEN, Mustafa-KURNAZ, Cemal (1992). “XVII. yüzyıl Divan Edebiyatı”, *Türk Dünyası El Kitabı, Edebiyat*, Ankara: Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yay.
- KARACAN, Turgut (2008). “Sâbit”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- KARAHAN, Abdülkadir (2006). “Nâbî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, (hzl. Komisyon). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- KUTLU, Mustafa (1981). *Hikmet, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yay.
- MENĞİ, Mine (1987). *Divan Şiiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- Nâbî (1997). *Nâbî Divânı*, (hzl. Ali Fuat Bilkan). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.
- Sâbit (1991). *Bosnalı Alaeddin Sabit, Divan*, (hzl. Turgut Karacan). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yay.
- Türkçe Sözlük* (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- ULUDAĞ, Süleyman (1977). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet Yay.
- UZUN, Mustafa (1977). *Divan Edebiyatı, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yay.
- YAVUZ, Yusuf Şevki (2001). “Kalem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.